

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТИ

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

_____ А.Ю.Умаров

202__ йил “__” _____

“КЕЛИШИЛДИ”

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

202__ йил “__” _____

Рўйхатга олинди: № БД-5110500-2.07

202__ йил “__” _____

ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯ
(Материклар ва океанлар табиий географияси, Ўрта Осиё ва Ўзбекистон
табиий географияси)

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 100000 - Гуманитар

Таълим соҳаси: 110000 - Педагогика

Таълим йўналиши: 5110500 – География ва иқтисодий билим асослари

Фан/модул коди NG2215		Ўқув йили 2020-2021	Семестр 4,5,6,7		ECTS - Кредитлар 15
Фан/модул тури мажбурий		Таълим тили Ўзбек/рус		Ҳафтадаги дарс соатлари 15	
1.	Фан номи	Аудитория машғулоти (соат)	Мустақил таълим (соат)	Жами юклама (соат)	
	Табиий география	226	224	450	
2.	I. Фаннинг мазмуни				
	<p>Фанни ўқитилишидаги мақсади - ер юзасидаги материклар ва океанларнинг табиатини, унда содир бўладиган жарайонлар ва ҳодисаларнинг ўзаро бир-бирига боғлиқлигини, географик қобикнинг барқарор ривожланиш қонуниятларини ўрганиш, Ўрта Осиё ва Ўзбекистон табиатининг ўзига хос табиий географик хусусиятлари, табиий шароити ва ресурслари, табиат комплекслари, табиат ҳодисалари ва уларнинг ривожланиш қонуниятларини ўзаро бир-бирига боғлиқлиги ҳамда алоқадорлигини ўрганиш бўйича талабаларга билимлар бериш ҳамда тегишли кўникмаларни шакллантиришдан иборат.</p> <p>Фаннинг олдида қўйган вазифалари - қуйидагилардан иборат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Материклар ва океанлар табиий географиясининг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, тадқиқот усуллари, ривожланиш тарихи, унинг келажак истиқболлари, табиатини муҳофаза қилиш, табиий бойликлардан самарали фойдаланиш усулларини ўрганиш; • Материклар ва океанларнинг табиий шароити ва табиий ресурсларининг алоқадорлик қонуниятларининг бир-бирига узвий боғлиқлигини тушунтириш, курсда табиий-географик районлар тушунчасига алоҳида эътибор бериш; • Материклар ва океанлар табиий географияси курсида материклар ва океанларнинг табиий географик ўрни, рельефи ва унинг шакллари, иқлими ва иқлим минтақалари, иқлимига таъсир кўрсатувчи омиллари, ички сувлари таркибидаги қўллар, дарёлар, сув омборлари, ер ости ва ер усти сувлари, табиат зоналари, океанларда шакланган архипелаглар, ороллар ва уларнинг турлари, ярим ороллар, қўлтиқ ва бўғизлар, денгизлар ва табиий географик районлаштириш тўғрисида тўлиқ маълумот бериш. • Ўрта Осиё ва Ўзбекистон табиий географиясининг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, тадқиқот усуллари, табиий географик ўрни, табиати ва табиий бойликларининг ўрганилиш ва ривожланиш тарихини ўрганиш; • Ўрта Осиё ва Ўзбекистоннинг табиий географик хусусиятлари - 				

геологик ривожланиш тарихи ва фойдали қазилмалари, рельеф хусусиятлари ва рельеф шакллари, иқлимий хусусиятлари, иқлим ҳосил бўлишига таъсир кўрсатувчи омиллар, сув бойликлари ва уларнинг гидрографик хусусиятлари, тупроғи, ўсимлиги, ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш муаммолари тўғрисида тўлиқ маълумот бериш;

•Ўрта Осиё ва Ўзбекистонни табиий географик районлаштириш масалалари ва табиий географик кичик провинция ва округлар, уларнинг ўзига хос табиий географик хусусиятларини таҳлил қилиш ва ўрганиш.

II. Асосий қисм (маъруза машғулотлари)

II.1. Фан таркибига қуйидаги мавзулар киради:

МАТЕРИКЛАР ВА ОКЕАНЛАР ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1-МАВЗУ: Кириш. Фаннинг предмети, мақсад ва вазифалари, ўрганиш объекти. Материклар, қитъалар, ороллар, ярим ороллар, океанлар, денгизлар, қўлтиқлар, бўғизлар ҳақида умумий тушунча. Ер юзи литосфера плиталари. (Материклар ва океанлар табиий географияси нимани ўрганади? Мактаб 1-мавзу, мазмун мос)

Фаннинг географик фанлари тизимидаги ўрни, унинг предмети, мақсад ва вазифалари, Материкларнинг жойлашган ўрни, ўзига хос хусусиятлари. Дунё қитъалари тўғрисида маълумот, ер юзидаги оролларнинг қосил бўлиш типлари, ярим оролларга тавсиф. Дунё океанлари хусусиятлари, ер шари денгизлари (ички, ташки), қўлтиқлар, бўғизларнинг географик жойлашуви, ер юзи литосфера плиталари ва уларнинг материклар рельефининг шаклланишидаги ўрни. Географик қобиқ.

2-МАВЗУ. Африка материги географик ўрни, океан қисмлари, чекка нуқталари. Ўрганилиш тарихи. Тектоникаси

Африка материгининг географик жойлашиши, океан ва денгизлар оқимларининг таъсири. Материк атрофидаги ороллар ва ярим ороллар, бўғизлар ва қўлтиқлар. Материкларнинг чекка нуқталари. Африка материгининг Гондванадан ажралиб чиққан даври ва шу даврдаги рельеф тузилиши, Материк платформаларининг ҳосил бўлиши, тектоник ҳаракатлар натижасида қосил бўлган рельеф шакллари, ботиқлар, чўллар ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари. Материк табиий жойланишининг асосий қирралари (кам парчаланганлиги, тропик кенгликларда жойлашганлиги, экваторга нисбатан деярли симметрик жойлашганлиги).

3-МАВЗУ. Африка материги рельефи

Рельефининг шаклланиш тарихи ва фойдали қазилмалари. Африка платформасининг тузилиши ва унинг рельефда акс этиши.

Шимолий Африка чўлларида асосий рельеф ҳосил қилувчи омиллар. Буюк Африка ёриқлари ва уларнинг рельеф ҳосил бўлишидаги ўрни. Палеозой ва Альп бурмаланиш босқичлари ва уларнинг рельефда акс этиши. Рудали фойдали қазилмаларнинг Баланд Африкада, нефть, газ, фосфарит конларининг паст Африкада жойлашганлиги. Материк рельеф шакллари, ботиқлар, чўллар ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари.

4-МАНЗУ. Африка материги иқлими

Иқлими. Иқлим ҳосил қилувчи омиллари. Атмосфера ҳаракатларининг асосий хусусиятлари. Ёз ва қиш ойлари иқлими, ҳарорат, намлик ва ёғиннинг тақсимланиши. Иқлим минтақаларининг тақдорланиши (экваториал минтақадан ташқари). Неоген ва тўртламчи даврда оқим йўналишларининг ўзгариши, оқимларнинг ҳосил бўлиш омиллари.

5-МАНЗУ. Африка материги ички сувлари

Материк гидрографияси. Дарёларнинг тўйиниши ва турлари. Йирик дарёлари. Кўллари ва уларнинг асосий хусусиятлари. Сув омборлари. Ер ости сувлари ва улардан фойдаланиш.

6-МАНЗУ. Африка материгининг табиат минтақалари

Материк иқлимига хос табиат минтақаларининг жойлашиши, ўсимлик, ҳайвонот олами ва тупроқ қоплами. Ўсимлигининг асосий турлари, уларнинг ҳосил бўлиш омиллари, тарқалиш қонуниятлари. Флористик ва фаунистик областлари. Тупроқлар ва уларнинг ҳосил бўлиш жараёни. Чўлланиш муаммоси ва уни ечиш йўллари. Асосий кўрикхоналари. Географик минтақалари ва зоналари. Уларнинг экваторнинг ҳар икки томонида тақдорланиши, тавсифи.

7-МАНЗУ. Африка материгини табиий географик районлаштириш

Табиий географик районлари: Шимолий Африка (Атлас, Сахрои Кабир, Судан), Марказий Африка (Конго ботиғи, Гвинея соҳили), Шарқий Африка (Эфиопия тоғлиги, Шарқий Африка ясси тоғлари), Жанубий Африка (Жанубий Африка ясси тоғлиги, Каап тоғлиги, Мадагаскар), уларнинг табиий географик тавсифи. Материкни районлаштиришнинг асосий сабаблари, регионлар таркибидаги ўлкаларнинг ажралиши ва уларнинг тавсифи, регион ва ўлкаларга қиёсий тавсиф.

8-МАНЗУ. Австралия материги географик ўрни океан қисмлари, чекка нуқталари. Тектоникаси

Австралия материгининг географик жойлашиши, океан ва денгизлар оқимларининг таъсири, материк атрофидаги ороллар ва ярид ороллар, бўғизлар ва кўлтиқлар. Материкларнинг чекка нуқталари. Жанубий ярим шарда жойлашганлиги, ўлчамлари, ўзига хос хусусиятлари. Таркиб топиш тарихи. Австралия материгининг

Гондванадан ажралиб чиққан даври ва шу даврдаги рельеф тузилиши, Материк платформаларининг ҳосил бўлиши, тектоник ҳаракатлар натижасида қосил бўлган рельеф шакллари.

9-МАВЗУ: Австралия материги рельефи

Австралия платформасининг тузилиши ва унинг рельефда акс этганлиги (Ғарбий Австралия ясси тоғлиги, Марказий текислик), полеозой бурмаланиш минтақаси (Шарқий Австралия тоғлари). Ҳозирги вақтдаги рельеф ҳосил қилувчи омиллари, рудали фойдали қазилмалари. Материкдаги тоғлар, вулканик чўққилар, қолдиқ тоғ ва текисликлар, ботиклар, чўллар ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари.

10-МАВЗУ: Австралия материги иқлими

Материк иқлимининг ўзига хос хусусиятлари, иқлимга таъсир этувчи омиллар, иқлим минтақаларига тавсиф ва уларнинг иқлим ўлкаларига ажралиш сабаблари, океан ва денгизларнинг материк иқлимига таъсири. Материкдаги атмосфера ҳаракатларининг марказлари. Намлик ва ёғиннинг нотекис тақсимланиши.

11-МАВЗУ: Австралия материги ички сувлари

Материк дарёлари шаршаралари, кўллари ва уларнинг келиб чиқишига кўра турлари, дарёларнинг тўйиниш манбалари. «Криклар», шўр кўллари, ер ости сувлари (артезиан ҳавзалари).

12-МАВЗУ: Австралия материгининг табиат минтақалари

Материк иқлимига хос табиат минтақаларининг жойлашиши, ўсимлик, ҳайвонот олами. Турларга камбағаллиги. Содда сут эмизувчиларнинг кўплиги. Кўп сут эмизувчи ҳайвонларнинг халтасимонлиги. Географик минтақалари ва зоналари. Тропик минтақалари ландшафтларининг тарқалганлиги. Тупроқ қопламининг ўзгариши, мавжуд табиат минтақаларига умумий тавсиф. Бошқа материклар табиат минтақалари билан таққослаш. Табиатини муҳофаза қилиш, геоэкологик муаммолари.

13-МАВЗУ: Австралия материгини табиий географик районлаштириш

Материкни районлаштиришнинг асосий сабаблари, ўлкаларнинг ажралиши ва уларнинг тавсифи, ўлкаларга қиёсий тавсиф. Табиий географик ўлкалари. Шимолий Австралия, Шарқий Австралия, Ғарбий Австралия, Марказий текислик, Жануби-ғарбий Австралия, Жануби-шарқий Австралия, Тасмания ва уларнинг табиий географик тавсифи.

14-МАВЗУ: Океания

Географик жойланиши. Табиатининг асосий қирралари. Океан таъсиридаги ландшафтларнинг кенг тарқалганлиги. Геологик тузилиши ва рельефи. Мезозой ва Кайназой бурмаланиш минтақалари.

Вулканларнинг отилиши. Мелонезия, Микронезия ва Полонезия оролларида ҳосил бўлиши. Тропик минтақаларда океан сатҳининг ўзгариши ва маржон оролларида ҳосил бўлиши. Асосий рельеф шакллари. Аҳолиси ва фойдали қазилмалари. Ҳаво массалари ва уларнинг ҳаракати, ҳарорат, ёғинлар, тропик циклонлар. Дарёлар ва уларнинг асосий хусусияти. Кўллари, ер ости сувлари. Тупроқ, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси. Нам тропик мангра ўрмонлари. Саванналар. Ҳайвонот дунёсининг ўзига хос хусусиятлари. Табиий географик ўлкалари: Меланезия, Микронезия, Полонезия ва Янги Зеландия ва уларнинг табиий географик тавсифи.

15-МАВЗУ: Антарктида материги табиати, материк кашф этилиши, географик ўрни ва океан қисмлари

Жанубий кутб доирасида жойлашган ягона материк. Табиатининг асосий қирралари, ўлчамлари. Шаклланиш тарихи, Антарктида материги ўрганилиш тарихи. Палеозой бурмаланиш минтақаси. Муз усти ва ости рельефи. Музнинг қалинлиги, музнинг турлари, шельф музликлари. «Воҳалар».

16-МАВЗУ: Антарктида материги иқлими, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси

Материк иқлими. Иқлимнинг ўзига хос хусусиятлари. Ўсимлик ва ҳайвонот дунёси. Ғарбий Антарктида, Шарқий Антарктида, уларнинг табиий географик тавсифи.

17-МАВЗУ. Жанубий Америка материги географик ўрни, океан қисмлари, ороллари ва чекка нуқталари

Жанубий Америка материгининг географик жойлашиши, табиатининг асосий қирралари, океан ва денгизлар оқимларининг таъсири, материк атрофидаги ороллар ва ярим ороллар, бўғизлар ва кўлтиқлар. Материкнинг чекка нуқталари. Аҳолиси ва ўрганилиш тарихи.

18-МАВЗУ: Жанубий Америка материги тектоникаси

Тектоник тузилишига тавсиф. Жанубий Америка материгининг Гондванадан ажралиб чиққан даври ва шу даврдаги рельеф тузилиши, материк платформаларининг ҳосил бўлиши, тектоник ҳаракатлар натижасида ҳосил бўлган рельеф шакллари, Жанубий Америка платформаси. Каледон, герцин, мезозой ва альп бурмаланиш босқичлари.

19-МАВЗУ: Жанубий Америка материги рельефи

Рельефининг асосий хусусиятлари ва шакллари. Шарқий қисмидаги ясси тоғлар, текислик ҳамда пасттекисликлар. Анд тоғлари морфологияси. Платформа ва бурмали областларда ҳамда ботиқларда

фойдали қазилмаларнинг жойланиш ва тарқалиш қонуниятлари.

20-МАВЗУ: Жанубий Америка материги иқлими

Иқлим хусусиятлари. Иқлим ҳосил қилувчи омиллари. Рельефнинг материк иқлимини ҳосил бўлишидаги ўрни ва аҳамияти. Ёз ва қиш ойлари иқлимларининг ўзига хос хусусиятлари. Ҳарорат, ёғин ва намликнинг тақсимланиши. Иқлим минтақалари ва уларнинг таърифи. Океан ва денгизларнинг материк иқлимига таъсири.

21-МАВЗУ: Жанубий Америка материги ички сувлари

Ички сувларининг ҳосил бўлиши. Материк дарёлари шаршаралари таърифи. Кўллар ва уларнинг турлари, баланд тоғ кўллари, ер ости сувлари. Сув бойликларидан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш муаммолари.

22-МАВЗУ: Жанубий Америка материгининг табиат минтақалари

Материк иқлимига хос табиат минтақаларининг жойлашиши, ўсимлик, ҳайвонот олами ва тупроқ қопламанинг ўзгариши, мавжуд табиат минтақаларига умумий тавсиф. Бошқа материклар табиат минтақалари билан таққослаш. Тупроқ турлари, зоогеографик областлари. Географик минтақалари ва зоналари. Анд тоғларидаги баландлик минтақалари.

23-МАВЗУ: Жанубий Америка материгини табиий географик районлаштириш

Материкни районлаштиришнинг асосий сабаблари, регионлар таркибидаги ўлкаларнинг ажралиши ва уларнинг тавсифи, регион ва ўлкаларга қиёсий тавсиф. Табиий географик ўлкалари: Шарқ табиий географик райони, Анд тоғлари ёки Ғарб табиий географик райони, уларнинг табиий географик тавсифи.

24-МАВЗУ: Шимолий Америка материги географик ўрни, океан қисмлари, ороллари ва чекка нуқталари

Табиий географик хусусиятлари. Ўрганилиш тарихи. Материкнинг таркиб топишидаги асосий босқичлар. Шимолий Америка материгининг географик жойлашиши, океан ва денгизлар оқимларининг таъсири, материк атрофидаги ороллари ва ярим ороллари, бўғизлар ва қўлтиқлар. Материкнинг чекка нуқталари. Аҳолиси ва фойдали қазилмалари.

25-МАВЗУ: Шимолий Америка материги тектоникаси

Шимолий Америка платформаси, Каледон, Герцин, Киммерий, Ларамий ва Альп бурмаланиш босқичлари ва уларнинг рельефда ақс этиши. Фойдали қазилмаларнинг жойланиш қонуниятлари ва улардан фойдаланиш даражаси. Тўртламчи давр музликларининг рельеф шаклларидаги ҳосил бўлишидаги аҳамияти.

26-МАНЗУ: Шимолий Америка материги рельефи

Материк рельефи. Асосий рельеф шакллари ва уларнинг таърифи. Тектоник ҳаракатлар натижасида қосил бўлган рельеф шакллари, материкдаги тоғлар, вулканик чўққилар, ясси тоғ ва текисликлар, ботиклар, чўллар ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари. Платформа ва бурмали областларда ҳамда ботикларда фойдали қазилмаларнинг жойланиш ва тарқалиш қонуниятлари.

27-МАНЗУ: Шимолий Америка материги иқлими

Материк иқлими. Иқлимни ҳосил қилувчи омиллари. Рельефнинг материк иқлимини ҳосил бўлишидаги ўрни ва аҳамияти. Ёз ва қиш ойлари иқлимларининг ўзига хос хусусиятлари. Ҳарорат, ёғин ва намликнинг тақсимланиши. Океанларнинг материк иқлимига таъсири. Иқлимнинг фасллар бўйича алмашилиши. Иқлим минтақалари ва уларнинг таърифи.

28-МАНЗУ: Шимолий Америка материги ички сувлари

Ички сувлари. Асосий дарё хавзалари. Дарё турлари, йирик дарёлар таърифи. Кўллар ва уларнинг келиб чиқиши. Сув бойликлари ва улардан фойдаланиш.

29-МАНЗУ: Шимолий Америка материгининг табиат минтақалари

Материк иқлимига хос табиат минтақаларининг жойлашиши, ўсимлик, ҳайвонот олами ва тупроқ қопламанинг ўзгариши, табиат минтақаларига умумий тавсиф берилади, бошқа материклар табиат минтақалари билан таққослаш. Ўсимликларнинг келиб чиқиш марказлари ва ҳозирги ўсимлик қопламанинг ҳосил бўлиши. Миллий боғлар, қўриқхоналар ва алоҳида қўриқланадиган ҳудудлар.

30-МАНЗУ: Шимолий Америка материгини табиий географик районлаштириш

Географик минтақалар ва зоналар, уларнинг таърифи, материкнинг шарқий қисмидаги географик зоналарнинг меридионал алмашилиши. Кордильера тоғларидаги баландлик минтақалари. Табиий географик районлари: Арктика ва субарктиканинг Америка сектори, Шарқ табиий географик райони, Ғарб табиий географик райони, Марказий Америка райони, уларнинг табиий географик тавсифи.

31-МАНЗУ: Евросиё материги географик ўрни, океан қисмлари, ороллари ва чекка нуқталари

Материкнинг асосий хусусиятлари, майдонининг катталиги, шимолдан жанубга чўзилганлиги ва шимолий ярим шардаги барча географик минтақаларнинг намоён бўлганлиги. Океан ва денгизлар оқимларининг таъсири, материк атрофидаги ороллар ва ярим ороллар, бўғизлар ва кўлтиқлар, материкнинг чекка нуқталари. *Аҳолиси ва*

фойдали қазилмалари

32-МАНЗУ: Евросиё материги тектоникаси

Тектоникасининг хилма-хиллиги ва мураккаблиги, қуруқликнинг энг баланд ва паст нуқталарининг шу материкда жойлашганлиги. Материкнинг шаклланиш тарихи. Қадимги платформалар, каледон, герцен, киммерий, ламарий ва альп бурмаланиш босқичларида ҳосил бўлган геологик тузилмалар ва уларнинг рельефда акс этиши.

33-МАНЗУ: Евросиё материги рельефи

Евросиё материгининг тектоник ҳаракатлар натижасида ҳосил бўлган рельеф чакллари, материкдаги тоғлар, вулканик чўққилар, ясси тоғ ва текисликлар, ботиқлар, чўллар ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари. Рельефининг асосий шакллари: бурмали ва бурмали-палахсали тоғлар, палахсали ва палахсали-бурмали тоғлар, аккумулятив текисликлар, вулқон минтақалари.

34-МАНЗУ: Евросиё материги иқлими

Материк иқлимининг ўзига хос хусусиятлари, иқлимга таъсир этувчи омиллар, иқлим минтақаларига тавсиф ва уларнинг иқлим ўлкаларига ажралиш сабаблари, океан ва денгизларнинг материк иқлимига таъсири. Иқлим ҳосил қилувчи омиллари. Мўътадил ва субтропик минтақаларнинг ғарбий океан бўйи секторида жойлашганлиги. Денгиз иқлимининг ҳукмронлиги, ғарбий шамоллар таъсирида эканлиги.

35-МАНЗУ: Евросиё материги ички сувлари

Материк дарёлари, чарчалари, кўллари ва уларнинг келиб чиқичига кўра турлари, дарёларнинг тўйиниш манбалари. Ички берк ҳавзаларда оқимнинг ва гидрографик тўрнинг ҳосил бўлиши омиллари, ер ости сувлари ва уларни муҳофаза қилиш. Музликлар.

36-МАНЗУ: Евросиё материгининг табиат минтақалари

Материк иқлимига хос табиат минтақаларининг жойлашиши. Тупроқ, ўсимлик ва ҳайвонот дунёсининг шаклланишидаги асосий омиллар. Тупроқ ва ўсимликларининг асосий турлари ва уларнинг тарқалиши. Ер ва ўрмон бойликлари, уларни ўзлаштириш. Географик минтақалари ва зоналарининг тузилиши, таркиби ва шаклланиши. Баландлик минтақалари. Антропоген ландшафтлар. Табиий муҳитнинг ифлосланиши. *Аҳолиси ва фойдали қазилмалари*

37-МАНЗУ: Евросиё материгини табиий географик районлаштириш

Материкни районлаштиришнинг асосий сабаблари. ТГРлар таркибидаги ўлкаларнинг ажралиши ва уларнинг тавсифи, регион ва ўлкаларга қиёсий тавсиф. ТГРнинг географик ўрни, рельефи, иқлими ва ички сувлари, органик дунёсига тавсиф. Табиий географик районлари:

Арктика ва субарктиканинг Евросиё сектори, Шимолий Европа, Ғарбий Европа, Ўрта денгиз соҳили, Олд Осиё тоғлиги ва Кавказ, Жанубий-Ғарбий Осиё, Шимолий Осиё, Марказий Осиё, Баланд Осиё, Шарқий Осиё, Жанубий Осиё, Жанубий-Шарқий Осиё. Уларнинг табиий географик тавсифи.

38-МАВЗУ: Дунё океани. Тинч океани (Дунё океани, 2-боб, 5 соат – Мактаб, мазмун мос)

Тинч океанининг географик ўрни. Табиий шароити, табиий ресурслари. Океан ости рельефининг тузилиши. Рельеф шакллари. Сув ости тизмалари, ботиклар, чўкмалар. Тинч океанининг материкларга таъсири. Тинч океани иқлими. Иқлим минтақаларининг шаклланиши. Тинч океанидаги ороллар ва уларнинг шаклланиши, турлари. Табиат зоналари. Ўсимликлар ва ҳайвонот дунёси географияси. Тинч океани табиий ресурсларини муҳофаза қилиш.

39-МАВЗУ: Атлантика океани

Атлантика океанининг географик ўрни. Табиий шароити, табиий ресурслари. Океанлар сув ости рельефининг тузилиши. Рельеф шакллари. Сув ости тизмалари, ботиклар, чўкмалар. Атлантика океанининг материкларга таъсири. Атлантика океан иқлими. Иқлим минтақаларининг шаклланиши. Атлантика океанларидаги ороллар ва уларнинг шаклланиши, турлари. Табиат зоналари. Ўсимликлар ва ҳайвонот дунёси географияси. Атлантика океани табиий ресурсларини муҳофаза қилиш.

40-МАВЗУ: Ҳинд океани

Ҳинд океанининг географик ўрни. Табиий шароити, табиий ресурслари. Океан ости рельефининг тузилиши. Рельеф шакллари. Сув ости тизмалари, ботиклар, чўкмалар. Ҳинд океанининг материкларга таъсири. Ҳинд океани иқлими. Иқлим минтақаларининг шаклланиши. Ҳинд океанидаги ороллар ва уларнинг шаклланиши, турлари. Табиат зоналари. Ўсимликлар ва ҳайвонот дунёси географияси. Ҳинд океани табиий ресурсларини муҳофаза қилиш.

41-МАВЗУ: Шимолий Муз океани

Шимолий Муз океанининг географик ўрни. Табиий шароити, табиий ресурслари. Океанлар сув ости рельефининг тузилиши. Рельеф шакллари. Сув ости тизмалари, ботиклар, чўкмалар. Шимолий муз океанининг материкларга таъсири. Шимолий Муз океани иқлими. Иқлим минтақаларининг шаклланиши. Шимолий Муз океанидаги ороллар ва уларнинг шаклланиши, турлари. Табиат зоналари. Ўсимликлар ва ҳайвонот дунёси географияси. Шимолий муз океани табиий ресурсларини муҳофаза қилиш.

Эслатма: Ўрта мактаб дастуридаги 2-мавзу олий таълимда

“Топография ва картография асослари” фанида, 1-боб Географик қобиқнинг 3-12-мавзулар “Умумий ер билими” фанида тўлиқ ўтилади.

ЎРТА ОСИЁ ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1-МАВЗУ: Кириш. Фаннинг ўрганиш объекти, мақсади ва вазифалари.

Ўрта Осиё табиий географиясининг географик фанлари тизимидаги ўрни, унинг предмети, мақсад ва вазифалари, Марказий Осиё давлатлари географиясини ўрганишдаги аҳамияти, Ўрта Осиё табиий географик ўлкаси ҳақида умумий маълумот, ўлканинг географик ўрни, чегаралари, қисмларга бўлиниши.

2-МАВЗУ. Ўрта Осиё географиясининг ўрганилиш тарихи

Ўлка табиати ва табиий бойликлари ҳақидаги энг қадимги тасаввурлар. Ўрта Осиё табиати ва табиий бойликларини араб ва хитой сайёҳлари томонидан ўрганилиши. Географик билимларнинг ўрта асрларда ривожланиши ва унда ўлка табиати ва табиий бойликларини ўрганилиши. Амир Темур ва Темурийлар даврида ўлка Ўрта Осиё табиатига доир географик билимлар. Мустамлака даврида географик тадқиқотлар. Мустақилликдан кейин географик тадқиқотлар.

3-МАВЗУ. Ўрта Осиё ер юзасининг тузилиши

Ўрта Осиё рельефининг шаклланишига таъсир этувчи омиллар. Ўрта Осиё ҳудудида тарқалган асосий рельеф шакллари: тоғлар, тоғ тизмалари, тоғ оралиқ ботиклари, текисликлар, платолар, ботиклар. Ўлка рельеф шаклларининг хос хусусиятлари.

4-МАВЗУ. Ўрта Осиёнинг геологик тараққиёт тарихи. Зилзилалар

Ўрта Осиёнинг геологик ривожланиш тарихи. Ўлка ҳудудидаги муҳим полеотектоник ва полеогеографик жараёнлар. Полеозой, мезозой ва кайназой эраларида ўлканинг геологик ривожланиш тарихи. Асосий тоғ бурмаланиш босқичлари ва уларда кўтарилган тоғлар. Геологик тараққиёт давомида бўлиб ўтган муҳим ўзгаришлар. Зилзилалар, уларнинг ҳудуд тектоник тузилиши билан боғлиқлиги, асосий сейсмик минтақалар.

5-МАВЗУ. Иқлими. Иқлим ҳосил қилувчи омиллари

Ўлканинг иқлимий хусусиятлари. Иқлим ҳосил қилувчи омиллари. Атмосфера ҳаракатларининг асосий хусусиятлари. Ўлка ҳудудида ҳарорат, ёғин ва босимнинг ҳудудий ва йил фасллари бўйича тақсимланиши. Йиллик, январ, июль изотермаларининг жойлашиш хусусиятлари. Шамоллар, маҳаллий шамоллар, йил фасллари.

6-МАВЗУ. Ўрта Осиё ички сувлари ва сув бойликлари. Ҳозирги

замон музликлари

Ўлка ички сувларининг турлари. Дарёлар ва уларнинг ўлка ҳудуди бўйича тақсжмланиши, тўйиниши, дарё хавзалари, дарёларнинг гидрографик хусусиятлари. Кўллар ва уларнинг ўлка ҳудуди бўйича тақсжмланиши, кўлларнинг хусусиятлари, кўл қозонини келиб чиқишига кўра турлари. Сув омборлари ва уларнинг аҳамияти. Ер ости сувлари, уларнинг тарқалиши ва турлари, хусусиятлари. Помир, Тяншан ва Олой тоғ тизмаларида тарқалган ҳозирги замон музликлари.

7-МАНЗУ: Ўрта Осиё тупроқлари

Ўлкада тупроқ қопламанинг тарқалиш қонуниятлари. Текислик, тоғ олди ва тоғ қисмларида тарқалган тупроқ турлари ва уларнинг тавсифи, тупроқлар эрозияси, тупроқларнинг шўрланиши, тупроқ мелиорацияси. Ер ва тупроқ бойликларидан фойдаланиш. Табиий ва суний омилларнинг тупроққа таъсири.

8-МАНЗУ: Ўрта Осиё ўсимликлари ва ҳайвонот дунёси

Ўсимликлар ва ҳайвонот дунёсининг клим, релйеф ва бошқа географик компонентларга боғлиқ ҳолда тарқалиш қонуниятлари. Ўсимлик ва ҳайвонларнинг маҳаллий шароитга мослашиши, ўсимлик қопламанинг асосий турлари, ўсимлик бойликларидан оқилона фойдаланиш. Ўрта Осиёнинг эндемик ўсимлик ва ҳайвонлари. Қўшни ҳудудлардан кириб келган ҳайвонлар. Табиий ва суний омилларнинг ўсимлик ва ҳайвонот дунёсига таъсири.

9-МАНЗУ: Табиий бойликлар ва уларни муҳофаза қилиш

Ўрта Осиё табиий бойликлари ва уларнинг асосий турлари. Табиий бойликларнинг ҳозирги ҳолати, уларга тбиий омиллар ва инсон фаолиятининг таъсири, оқилона фойдаланишнинг йўналишлари. Орол бўйи , Иссиқкўл ва Балхашбўйи ҳудудлари муаммолари. “Қизил китоб” ва унга киритилган ўсимлик ва ҳайвонот дунёси.

10-МАНЗУ: Қўриқхоналар, миллий боғлар ва буюртмалар

Ўлкада ташкил этилган қўриқхоналар, миллий боғлар ва буюртмалар ҳақида умумий маълумот. Уларнинг жойлашган ўрни, мақсад ва вазифалари, муҳофаза қилинаётган ўсимлик ва ҳайвон турлари.

11-МАНЗУ: Ўрта Осиё текислик провинцияси. Қозоғистон паст тоғлари

Ўрта Осиёнинг текислик провинциясига кирувчи ўлкалар. Қозоғистон паст тоғларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иклими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати

ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

12-МАНВЗУ: Тўрғай. Муғожар

Тўрғай – Муғожар ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

13-МАНВЗУ: Манғишлоқ. Устюрт

Манғишлоқ – Устюрт ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

14-МАНВЗУ: Балхашбўйи ва Олакўл. Оролбўйи. Орол денгизининг қуриган қисми

Ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

15-МАНВЗУ: Қуйи Амударё. Жанубий-ғарбий Турон

Қуйи Амударё. Жанубий-ғарбий Турон ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

16-МАНВЗУ: Бетпақдала. Мўйинқум

Ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

17-МАНВЗУ: Қизилқум. Қорақум

Қизилқум ва Қорақум ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

18-МАНВЗУ: Мирзачўл. Қуйи Зарафшон. Қарши чўллари

Мирзач ўл. Қуйи Зарафшон. Қарши чўллари ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

19-МАНВЗУ: Ўрта Осиё тоғ провинцияси. Саур ва Торбағатой

Ўрта Осиё тоғ провинциясига кирувчи ўлкаларга умумий тавсиф. Уларнинг турлари, тарқалиш географияси. Саур ва Торбағатой ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

20-МАВЗУ: Жунғория Олатови. Тяншан

Жунғория Олатови. Тяншан ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

21-МАВЗУ: Иссиққўл ботиғи. Фарғона ботиғи

Иссиққўл ботиғи. Фарғона ботиғи ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

22-МАВЗУ: Олой-Ҳисор. Жанубий Тожикистон ботиғи

Олой-Ҳисор. Жанубий Тожикистон ботиғи ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

23-МАВЗУ: Помир. Туркман-Хуросан

Помир. Туркман-Хуросан ўлкаларининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

- 1. Ўрта мактабларда 5,6,7,8,9,10,11,12-мавзулари Олий таълимнинг 1-курсларида ўтиладиган “Топография ва картография асослари” ва “Геология” фанларида ўргатилади.*
- 2. Олий таълимда Ўрта Осиёни табиий географик районлаштириш масалалари кенг миқёсда ўқитилади.*

ЎЗБЕКИСТОН ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1-МАВЗУ: Кириш. Фаннинг ўрганиш объекти, мақсади ва вазифалари.

Ўзбекистон табиий географиясининг географик фанлари тизимидаги ўрни, унинг предмети, мақсад ва вазифалари, Марказий

Осий давлатлари географиясини ўрганишдаги аҳамияти, Ўзбекистон ҳақида умумий маълумот, ўлканинг географик ўрни, чегаралари, қисмларга бўлиниши. *Аҳолиси ва фойдали қазилмалари.*

2-МАВЗУ. Ўзбекистон табиий географиясининг ўрганилиш тарихи

Ўзбекистон табиати ва табиий бойликлари ҳақидаги энг қадимги тасаввурлар. Ўрта Осиё табиати ва табиий бойликларини араб ва хитой сайёҳлари томонидан ўрганилиши. Географик билимларнинг ўрта асрларда ривожланиши. Амир Темур ва Темурийлар даврида ўлка Ўрта Осиё табиатига доир географик билимлар. Мустамлака даврида географик тадқиқотлар. Мустақилликдан кейин географик тадқиқотлар.

3-МАВЗУ. Ўзбекистон ер юзасининг тузилиши

Ўзбекистон рельефининг шаклланишига таъсир этувчи омиллар. Ўзбекистон ҳудудида тарқалган асосий рельеф шакллари: тоғлар, тоғ тизмалари, тоғ оралиқ ботиқлари, текисликлар, платолар, ботиқлар. Рельеф шакллариининг хос хусусиятлари.

4-МАВЗУ. Ўзбекистоннинг геологик тараққиёт тарихи. Зилзилалар

Геологик ривожланиш тарихи. Ўзбекистон ҳудудидаги муҳим полеотектоник ва полеогеографик жараёнлар. Полеозой, мезозой ва кайназой эраларида ўлканинг геологик ривожланиш тарихи. Асосий тоғ бурмаланиш босқичлари ва уларда кўтарилган тоғлар. Геологик тараққиёт давомида бўлиб ўтган муҳим ўзгаришлар. Зилзилалар, уларнинг ҳудуд тектоник тузилиши билан боғлиқлиги, асосий сейсмик минтақалар.

5-МАВЗУ: Ўзбекистон иқлими

Ўзбекистоннинг иқлимий хусусиятлари. Иқлим ҳосил қилувчи омиллари. Ҳарорат, ёғин ва босимнинг ҳудудий ва йил фасллари бўйича тақсимланиши. Йиллик, январ, июль изотермаларининг жойлашиш хусусиятлари. Шамоллар, маҳаллий шамоллар, йил фасллари.

6-МАВЗУ: Ўзбекистон ички сувлари

Ўзбекистон ички сувларининг турлари. Дарёлар ва уларнинг ҳудуди бўйича тақсимланиши, тўйиниши, дарё ҳавзалари, дарёларнинг гидрографик хусусиятлари. Кўллар ва уларнинг ўлка ҳудуди бўйича тақсимланиши, кўлларнинг хусусиятлари, кўл қозонининг келиб чиқишига кўра турлари. Сув омборлари ва уларнинг аҳамияти. Ер ости сувлари, уларнинг тарқалиши ва турлари, хусусиятлари. Тяньшан ва Олой тоғ тизмаларида тарқалган ҳозирги замон музликлари.

7-МАВЗУ: Ўзбекистон тупроқлари

Ўлкада тупроқ қопламанинг тарқалиш қонуниятлари. Текислик, тоғ олди ва тоғ қисмларида тарқалган тупроқ турлари ва уларнинг тавсифи, тупроқлар эрозияси, тупроқларнинг шўрланиши, тупроқ мелиорацияси. Ер ва тупроқ бойликларидан фойдаланиш. Табиий ва суний омилларнинг тупроққа таъсири.

8-МАВЗУ: Ўзбекистон ўсимликлари ва ҳайвонот дунёси

Ўсимликлар ва ҳайвонот дунёсининг қлим, рельеф ва бошқа

географик компонентларга боғлиқ ҳолда тарқалиш қонуниятлари. Ўсимлик ва ҳайвонларнинг маҳаллий шароитга мослашиши, ўсимлик қопламининг асосий турлари, ўсимлик бойликларидан оқилона фойдаланиш. Ўрта Осиёнинг эндемик ўсимлик ва ҳайвонлари. Қўшни ҳудудлардан кириб келган ҳайвонлар. Табиий ва суний омилларнинг ўсимлик ва ҳайвонот дунёсига таъсири.

9-МАНЗУ: Ўзбекистоннинг табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш.

Ўзбекистон табиий бойликлари ва уларнинг асосий турлари. Табиий бойликларнинг ҳозирги ҳолати, уларга табиий омиллар ва инсон фаолиятининг таъсири, оқилона фойдаланишнинг йўналишлари. Ўзбекистон ҳудудидаги муаммолари. “Қизил китоб” ва унга киритилган ўсимлик ва ҳайвонот дунёси. Ўзбекистонда ташкил этилган кўрикхоналар, миллий боғлар ва буюртмалар ҳақида умумий маълумот. Уларнинг жойлашган ўрни, бажарадиган вазифалари, муҳофаза қилинаётган ўсимлик ва ҳайвон турлари.

10-МАНЗУ: Ўзбекистонни табиий географик районлаштириш. Устюрт. Орол.

Ўзбекистонни табиий географик раёнлаштириш масалалари. Ўзбекистоннинг текислик провинциясига кирувчи ўлкалар. Устюртнинг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

11-МАНЗУ: Қуйи Амударё

Қуйи Амударё округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

12-МАНЗУ: Қизилқум

Қизилқум округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

13-МАНЗУ: Қуйи Зарафшон

Қуйи Зарафшоннинг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

14-МАНЗУ: Тоғ олди ва тоғ кичик провинциялари. Фарғона ботиғи

Ўзбекистоннинг тоғ провинциясига кирувчи ўлкаларга умумий тавсиф. Уларнинг турлари, тарқалиш географияси. Табиий географик хусусиятлари. Фарғона ботиғи округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

15-МABЗУ: Ўрта Зарафшон

Ўрта Зарафшон округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

16-МABЗУ: Қашқадарё

Қашқадарё округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

17-МABЗУ: Сурхондарё

Сурхондарё округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

18-МABЗУ: Фарбий Тяншан

Фарбий Тяншан округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

19-МABЗУ: Туркистон-Нурота

Туркистон-Нурота округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

20-МABЗУ: Ҳисор-Зарафшон

Ҳисор-Зарафшон округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

21-МABЗУ: Боботоғ

Боботоғ округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларниг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси,

табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

22-МАНЗУ: Тошкент – Мирзачўл

Тошкент – Мирзачўл. округининг географик ўрни, чегаралари, геологик ва геоморфологик тузилиши, фойдали қазилмалари, уларнинг турлари, иқлими, ички сувлари, тупроқлари, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, табиатини муҳофаза қилиш, табиий географик район ва ландшафтлари.

III. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

МАТЕРИКЛАР ВА ОКЕАНЛАР ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1. Ер юзи табиий картаси. Ер юзи литосфера плиталари
2. Африка материги географик ўрни океан қисмлари, чекка нуқталари
3. Африка материги тектоникаси таҳлили
4. Африка материги рельефи
5. Африка материги иқлими ва иқлим минтақалари
6. Африка материги ички сувлари
7. Африка материгининг табиат минтақалари
8. Африка материгини табиий географик районлаштириш
9. Австралия материги географик ўрни океан қисмлари, чекка нуқталари
10. Австралия материги тектоникаси таҳлили
11. Австралия материги рельефи
12. Австралия материги иқлими ва иқлим минтақалари
13. Австралия материги ички сувлари
14. Австралия материгининг табиат минтақалари
15. Австралия материгини табиий географик районлаштириш
16. Океания табиати ва табиий ресурслари
17. Антарктида материги иқлими, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси
18. Антарктида материги табиати, материк кашф этилиши, географик ўрни ва океан қисмлари
19. Жанубий Америка материги географик ўрни, океан қисмлари, ороллари ва чекка нуқталари
20. Жанубий Америка материги тектоникаси таҳлили
21. Жанубий Америка материги рельефи
22. Жанубий Америка материги иқлими
23. Жанубий Америка материги ички сувлари
24. Жанубий Америка материгининг табиат минтақалари
25. Жанубий Америка материгини табиий географик районлаштириш
26. Шимолий Америка материги географик ўрни, океан қисмлари, ороллари ва чекка нуқталари
27. Шимолий Америка материги тектоникаси таҳлили
28. Шимолий Америка материги рельефи
29. Шимолий Америка материги иқлими
30. Шимолий Америка материги ички сувлари
31. Шимолий Америка материгининг табиат минтақалари

32. Шимолий Америка материгини табиий географик районлаштириш
33. Евросиё материги географик ўрни, океан қисмлари, ороллари ва чекка нуқталари
34. Евросиё материги тектоникаси таҳлили
35. Евросиё материги рельефи
36. Евросиё материги иқлими
37. Евросиё материги ички сувлари
38. Евросиё материгининг табиат минтақалари
39. Евросиё материгини табиий географик районлаштириш
40. Тинч океани табиати ва табиий ресурслари
41. Атлантика океани табиати ва табиий ресурслари
42. Ҳинд океани табиати ва табиий ресурслари
43. Шимолий Муз океани табиати ва табиий ресурслари

ЎРТА ОСИЁ ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1. Ўрта Осиёнинг географик ўрни, чегаралари ва майдони
2. Ўрта Осиёнинг географик ўрганилиш тарихи
3. Ўрта Осиё рельефи
4. Ўрта Осиё геологияси
5. Ўрта Осиё иқлими
6. Ўрта Осиё ички сувлари
7. Ўрта Осиё тупроқлари
8. Ўрта Осиё ўсимликлари
9. Ўрта Осиё ҳайвонот дунёси
10. Ўрта Осиё табиий бойликлари ва уларни муҳофаза қилиш
11. Ўрта Осиё қ ўрикхоналари, миллий боғлар ва буюртмалари
12. Қозоғистон паст тоғлари
13. Тўрғай. Муғожар
14. Манғишлоқ. Устюрт
15. Балхашбўйи ва Олакўл. Оролбўйи. Орол денгизининг қуриган қисми
16. Қуйи Амударё. Жанубий-ғарбий Турон
17. Бетпақдала. Мўйинқум
18. Қизилқум.
19. Қорақум
20. Мирзачўл. Қуйи Зарафшон. Қарши чўллари
21. Ўрта Осиё тоғ провинцияси. Саур ва Торбағатой
22. Жунғория Олатови. Тяньшан
23. Иссиққ ўл ботиғи. Фарғона ботиғи
24. Олой-Ҳисор. Жанубий Тожикистон ботиғи
25. Помир. Туркман-Хуросан

ЎЗБЕКИСТОН ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

26. Ўзбекистоннинг географик ўрни, чегаралари ва майдони
27. Ўзбекистоннинг географик ўрганилиш тарихи

28. Ўзбекистон рельефи
29. Ўзбекистон геологияси
30. Ўзбекистон иқлими
31. Ўзбекистон ички сувлари
32. Ўзбекистон тупроқлари
33. Ўзбекистон ўсимликлари
34. Ўзбекистон ҳайвонот дунёси
35. Ўзбекистон табиий бойликлари ва уларни муҳофаза қилиш
36. Устюрт
37. Қуйи Амударё
38. Қизилқум
39. Қуйи Зарафшон
40. Тоғ олди ва тоғ кичик провинциялари.
41. Фарғона.
42. Ўрта Зарафшон
43. Қашқадарё
44. Сурхондарё
45. Ғарбий Тяншан
46. Туркистон-Нурота
47. Ҳисор-Зарафшон
48. Боботоғ
49. Тошкент-Мирзачўл

Амалий машғулотлар мультимедия қурилмалари билан жиҳозланган аудитория бир академик, гуруҳга бир ўқитувчи томонидан ўтказилиши лозим. Машғулотлар фаол ва интерфактив усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялар қўлланилиши мақсадга мувофиқ.

IV. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

МАТЕРИКЛАР ВА ОКЕАНЛАР ТАБИИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1. Материкларнинг географик ўрни океан қисмлари, чекка нуқталарининг ўзига хослиги, фойдали қазилмалари
2. Материклар тектоникаси, текширилиш тарихи
3. Материклар рельефи, орографияси
4. Материклар иқлими, иқлим ҳосил қилувчи омиллари
5. Материклар гидрографияси
6. Материкларнинг табиат минтақалари (тупроқ, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси)
7. Материкларни табиий географик районлаштириш масалалари, улкаларига киёсий тавсиф
8. Дунё океани (Тинч, Атлантика, Ҳинд, Шимолий Муз) табиатига тавсиф.
9. Мўътадил иқлим минтақаси табиат зоналари

10. Субтропик иқлим минтақанинг табиат зонаси
11. Африка ва Америка қитъасининг ўхашликлари, фарқлари
12. Экваториал ўрмонлар зонаси тарқалган материклар тавсифи
13. Материкларда шаклланган баландлик минтақалари
14. Дунё океани сувларининг ифлосланиш манбалари
15. Африка материгида тарқалган чўллар тавсифи
16. Анд тоғлари орографик хусусиятлари
17. Баланд Осиё тоғларидаги баландлик минтақалари
18. Материклардаги алоҳида муҳофаза қилинадиган ҳудудлар
19. Иқлим минтақаларига хос равишда табиат зоналарининг тарқалиши
20. Материклар табиий ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилиш
21. Дунё океани сув ости рельефи хусусиятлари
22. Дунё океани органик дунёси, уларни муҳофаза қилиш масалалари
23. Материклар табиат зоналарининг бир-биридан фарқи
24. Ғарбий ва Шарқий ярим шарларда жойлашган материкларга қиёсий тавсиф
25. Материкларнинг ўрганилиш тарихи
26. Материклар иқлимига таъсир кўрсатувчи омиллар
27. Материклар табиий-географик районларига қиёсий тавсиф
28. Дунё океанининг ўрганилиш тарихи.

ЎРТА ОСИЁ ТАБИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1. Рус сайёҳларининг Ўрта Осиё табиатини ўрганиш тарихи
2. Амур Темур ва Темурийлар даврида Ўрта Осиёнинг ўрганилиши
3. Ўрта Осиёда герцен геотектоник босқичида вужудга келган ҳудудлар
4. Зилзилалар
5. Ўрта Осиё иқлимидан рекреацион мақсадларда фойдаланиш
6. Дарёларнинг тентираб оқиши
7. Балхаш кўли муаммоси
8. Иссиқкўл муаммоси
9. Ўрта Осиёда минерал термик сувларнинг географик тарқалиши
10. Ўрта Осиё сув омборлари
11. Тяньшан тоғ тизимидаги ҳозирги замон музликлари ва уларнинг аҳамияти
12. Помир тоғ тизимидаги ҳозирги замон музликлари ва уларнинг аҳамияти
13. Помир тоғ тизимидаги Ўрта Осиё тўғон кўллари
14. Тупроқ эрозияси
15. Ўрта Осиёнинг ноёб ва “Қизил китоб”га киритилган ўсимликлари
16. Ўрта Осиёнинг ноёб ва “Қизил китоб”га киритилган ҳайвонлари
17. Ўрта Осиё кўриқхоналари

18. Ўрта Осиё табиат ёдгорликлари ва уларнинг тарқалиши
19. Қизилқум полеогеографияси
20. Қорақум полеогеографияси
21. Бадахшон тоғ тизими ўсимлик қоплами
22. Тяньшан сиртлари ва уларнинг вужудга келиш сабаблари
23. Копетдоғ. Катта ва Кичик Болхон тоғлари

ЎЗБЕКИСТОН ТАБИИЙ ГЕОГРАФИЯСИ

1. Ўзбекистон табиий географиясининг ўрганиш объекти, мақсади, вазифалари
2. Ўзбекистон табиати ва табиий бойликларининг ўрганиш тарихи.
3. Ўзбекистон геологик тузилиши ва релйефи
4. Ўзбекистон иқлимий ресурслари
5. Ўзбекистон табиий ресурсларидан оқилона фойдаланиш
6. Талабалар яшайдиган худудларга табиий географик тавсиф
7. Ўзбекистон субтропиклари
8. Ўзбекистон қўриқхоналари
9. Ўзбекистон “Қизил китоби”
10. Ўзбекистон сув ресурсларини муҳофаза қилиш
11. Ўзбекистон каналлари
12. Ўзбекистон сув омборлари
13. Шўрланиш ва чўлланиш муаммоси
14. Ўзбекистоннинг органик дунёси
15. Ўзбекистоннинг табиати, табиий бойликлари ва уларни муҳофаза қилиш.
16. Устюрт округи табиий бойликлари
17. Ўзбекистон текислик қисми ўсимликлари ва уларни муҳофаза қилиш
18. Ўзбекистон текислик қисми ҳайвонот дунёси ва уларни муҳофаза қилиш
19. Ўзбекистон тоғли қисми ўсимликлари ва уларни муҳофаза қилиш
20. Ўзбекистон тоғли қисми ҳайвонот дунёси ва уларни муҳофаза қилиш
21. Ўзбекистон текислик қисми қўриқхоналари ва уларнинг аҳамияти
22. Ўзбекистон тоғлари табиатини муҳофаза қилиш муаммолари
23. Ўзбекистон тупроқларини муҳофаза қилиш муаммоси
24. Ўзбекистон ўсимликлари “Қизил китоб”и
25. Ўзбекистон ҳайвонот дунёси “Қизил китоб”и
26. Туямўйин сув омбори
27. Толимаржон сув омбори
28. Андижон сув омбори
29. Чорвоқ сув омбори ва унинг рекреацион аҳамияти
30. Ўзбекистон музликлари ва уларнинг аҳамияти
31. Айдаркўл – кеча, бугун, эртага
32. Ўзбекистон доvonлари ва уларнинг географияси

Мустақил таълим мавзулари талабалар томонидан ўзалштирилади. Мавзулар юзасидан талабалар мустақил иш, тақдимотлар тайёрлаши ва ҳимоя қилиши тавсия этилади.

V. Курс ишини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Курс ишларининг намунавий мавзулари

1. Материклар тектоник тузилиши, табиат тараққиёти босқичлари (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия)
2. Материклар рельеф тузилиши (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия)
3. Материклар иқлими ва иқлим минтақалари (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия, Антарктида)
4. Материклар ички сувлари (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия)
5. Материклар табиат минтақалари (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия)
6. Материкларни табиий географик районлаштириш (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия)
7. Материклар миллий боғлари ва қўриқхоналари (Евросиё, Шимолий Америка, Жанубий Америка, Африка, Австралия)
8. Океанларга умумий тавсиф (Тинч, Атлантика, Ҳинд, Шимолий Муз).
9. Ўрта Осиёни текширилиш тарихи
10. Ўрта Осиёдан чиққан географ-табиатшунос олимлар
11. Ўрта Осиё ва Марказий Осиё чегаралари
12. Ўрта Осиёнинг минерал бойликлари
13. Ўрта Осиёнинг чўллари
14. Ўрта Осиёнинг тоғлари
15. Тяньшан тоғ тизимига табиий-географик тавсиф.
16. Помир тоғ тизимига табиий-географик тавсиф.
17. Сирдарёнинг гидриграфик хусусиятлари
18. Балхаш кўли муаммоси
19. Хонтангри тоғ тизимига табиий-географик тавсиф.
20. Қорақум чўлига табиий-географик тавсиф.
21. Устюрт
22. Қозоғистон паст тоғларига табиий-географик тавсиф.
23. Амударёнинг гидриграфик хусусиятлари
24. Чотқол биосфера қўриқхонаси.
25. Ўзбекистон қўриқхоналари ва буюртмалари
26. Ўзбекистон экотуриزمи ва уни ривожлантириш муаммолари
27. Ўзбекистон каналлари ва улардан самарали фойдаланиш муаммолари
28. Ўзбекистон сув омборлари ва уларнинг геоэкологик ҳолати
29. Ўзбекистоннинг гидротехник иншоотлари

	<p>30. Ўзбекистоннинг иқлим хусусиятлари</p> <p>31. Ўзбекистон ички сувлари ва уларни муҳофаза қилиш</p> <p>32. Ўзбекистоннинг тупроқлар географияси</p> <p>33. Ўзбекистон ўсимликлар дунёси ва уларнинг муҳофазаси</p> <p>34. Ўзбекистон ҳайвонот дунёси ва уларнинг муҳофазаси</p> <p>35. Муз-қордан тўйинувчи дарёларнинг гидрографик хусусиятлари</p> <p>36. Амударё ва унга антропоген таъсир</p> <p>37. Нурота тоғ-ёнғокзор кўриқхонасига табиий географик тавсиф</p> <p>38. Зомин тоғ-ўрмон кўриқхонага табиий географик тавсиф</p> <p>39. Зарафшон тўқай кўриқхонасига табиий географик тавсиф</p> <p>40. Ўзбекистон табиатига антропоген таъсир</p> <p>41. Ўзбекистон миллий боғлари ва уларнинг аҳамияти</p> <p>42. Ўзбекистон табиат ёдгорликлари</p> <p>43. Айдаркўл ва унинг геоэкологик муаммолари</p> <p>44. Ўзбекистон фойдали қазилмалари</p>
<p>3</p>	<p>VI. Фан ўқитилишининг натижалари (шаклландиган компетенциялар)</p> <p>Фанни ўзлаштириш натижасида талаба:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Материклар ва океанларнинг табиий шароити, табиатдан фойдаланиш тамойиллари ва методлари ҳамда уларни табиий географик районлаштириш ва улар таркибидаги табиат компонентлари, Ўрта Осиё ва Ўзбекистон табиий географиясининг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, тадқиқот усуллари, географик ўрни, табиати ва табиий бойликларининг ўрганилиш ва ривожланишнинг асосий босқичлари, асосий табиий географик хусусиятлари ва уларни келтириб чиқарувчи омиллар ва қонуниятлари <i>тасаввур ва билимга эга бўлиши</i>; - Материклар ва океанлар табиий географиясининг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, тадқиқот усуллари, ривожланиш тарихи, унинг келажак истиқболлари, табиатини муҳофаза қилиш, табиий бойликлардан самарали фойдаланиш усуллари, Ўрта Осиё ва Ўзбекистон табиий географиясининг ўзига хослиги, табиатининг бетакрорлиги, бошқа регионлардан ажралиб турадиган жиҳатларини, регион ўзининг ривожланиш тарихи, тектоник тузилиши унинг рельефига қандай таъсир кўрсатганлиги, табиат унсурларининг бир-бирига таъсири ва унинг натижасида келиб чиқадиган ҳодисаларни <i>кўникмаларига эга бўлиши</i>; - Материклар ва океанлар табиий географияси курсида материклар ва океанларнинг табиий географик ўрни, рельефи ва унинг шакллари, иқлими ва иқлим минтақалари, иқлимга таъсир кўрсатувчи омиллари, ички сувлари таркибидаги кўллар, дарёлар, сув омборлари, ер ости ва ер

	<p>усти сувлари, табиат зоналари, океанларда шаклланган архипелаглар, ороллар ва уларнинг турлари, ярим ороллар, қўлтиқ ва бўғизлар, океанлар, денгизлар, табиий географик районлаштириш асослари, Ўрта Осиё ва Ўзбекистоннинг табиий географик хусусиятлари - геологик ривожланиш тарихи ва фойдали қазилмалари, рельеф хусусиятлари ва рельеф шакллари, иқлимий хусусиятлари, иқлим ҳосил бўлишига таъсир кўрсатувчи омиллар, сув бойликлари ва уларнинг гидрографик хусусиятлари, тупроғи, ўсимлиги, ҳайвонот дунёси, табиати ва табиий бойликларини муҳофаза қилиш муаммолари, Ўрта Осиёни табиий географик районлаштириш масалалари ва табиий географик кичик провинция ва округлар, уларнинг ўзига хос табиий географик хусусиятлари тўғрисида <i>малакага эга бўлиши керак.</i></p>
4.	<p>VII. Таълим технологиялари ва методлари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • маъруза; • кейс-стади; • лойиҳалаш; • модулли таълим; • тақдимотлар қилиш; • кичик гуруҳларда ишлаш; • ҳамкорликда ўқитиш; • муаммоли таълим; • жамоа бўлиб ишлаш ва ҳимоя қилиш.
5.	<p>VIII. Кредитларни олиш учун талабалар:</p> <p>Фанга оид назарий ва услубий тушунчаларни тўла ўзлаштириш, таҳлил натижаларини тўғри акс эттира олиш, ўрганилаётган жараёнлар ва тушунчалар ҳақида мустақил мушоҳада юритиш ва жорий, оралик назорат шаклларида берилган вазифа ва топшириқларни бажариш, якуний назоратни оғзаки шаклда топшириши зарур.</p>
6.	<p>Асосий адабиётлар:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Баратов П., Султанова Н. Умумий Ер билими. Ўқув қўлланма. Т. “Info Capital Group”, 2019. 2. Баратов П., Маматқулов М, Рафиқов А. Ўрта Осиё табиий географияси. (Ўқув қўлланма) Т.: “Ўқитувчи”, 2002. 3. Баратов П. Ўзбекистон табиий географияси. (Олий Ўқув юртлари география талабалари учун ўқув қўлланма). Т.: “Ўқитувчи”. 1996. 4. Притула.Т.Ю., Ерёмин.В.А., Спрялин. А.Н. Физическая география материков и океанов. М.: Владос ИМПЭ им. А.С.Грибоедова, 2003. 5. Баратов П. Табиий география (Ўрта Осиё табиий географиясидан амалий ишлар). Т.: ТДПУ, 2014. 6. Алибеков Л.А. Ўрта Осиё табиий географияси (I-қисм). Самарқанд, СамДУ, 2006. 7. Баратов П. Ўзбекистон табиий географиясидан амалий машғулотлар.

Тошкент, “Чўлпон”, 2005.

Қўшимча адабиётлар

8. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи.// Халқ сўзи гезетаси. Халқ сўзи гезетаси. 2017 йил январь, № 11.

9. Мирзиёев Ш. М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. “Ўзбекистон”, 2017.

10. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси. Ўзбекистон Республикаси президентининг фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

11. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш-юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон”, 2017.

12. Баратов П. Ўрта Осиё дарёлари. Тошкент.: “Ўқитувчи” нашриёти, 1992.

13. Баратов П. Ўзбекистон табиий географиясидан амалий машғулотлар. Тошкент.: “Чўлпон”, 2005.

14. Баратов П, Соатов А. Умумий табиий география. Тошкент.: “Ўқитувчи”, 2002.

15. Сабитова Н.И., Саидкаримова З.С. Дунё табиий географияси ва топография асослари. Услубий қўлланма. ЎзМУ, 2007й

Ахборот манбалари:

16. [www. tdpu.uz](http://www.tdpu.uz)

17. [www. pedagog.uz](http://www.pedagog.uz)

18. [www. Ziyonet.uz](http://www.Ziyonet.uz)

19. [www. lex.uz](http://www.lex.uz)

20. [www. bilim.uz](http://www.bilim.uz)

21. [www. gov.uz](http://www.gov.uz)

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 202__ йил “__” _____ даги _____ -сонли баённомаси билан маъқулланган.

7.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 202__ йил “__” _____ даги _____ - сонли буйруғи билан маъқулланган фан дастурларини таянч олий таълим муассасаси томонидан тасдиқлашга розилик берилган.

<p>8.</p>	<p>Фан/модуль учун маъсуллар: Н.Р.Алимкулов – ТДПУ, “География ва иқтисодий билим асослари” кафедраси мудири, география фанлари номзоди Н.Б.Султонова - ТДПУ, “География ва иқтисодий билим асослари” кафедраси катта ўқитувчиси Ш.А.Холмуродов – ТДПУ, “География ва иқтисодий билим асослари” кафедраси катта ўқитувчиси</p>
<p>9.</p>	<p>Такризчилар: М.Миракмалов – ЎзМУ “Табиий география” кафедраси мудири, география фанлари номзоди, доцент С.Шодиев – Навоий давлат педагогика институти “География ўқитиш методикаси” кафедраси мудири, география фанлари номзоди</p>

ЛЮБИМАЯ

ЛЮБИМАЯ